



Pozytywizm: geneza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Comte August, *Rozprawa o duchu filozofii pozytywnej*, oprac. B. Skarga.



Co znaczy termin „filozofia pozytywna”?

Kiedy filozofia niemiecka sięgała szczytu, którym był wszechogarniający system Hegła, myśliciele francuscy pozostawali pod wpływem idei oświecenia. August Comte ogłosił plan badań naukowych niezbędnych do reorganizacji społeczeństwa i sformułował program filozofii pozytywnej, która miała zajmować się przedmiotami rzeczywistymi, pożytecznymi, kwestiami, w których można uzyskać pewną wiedzę, służącą poprawie życia, a nie rozwojowi krytyki. Filozoficzny pozytywizm kontynuowali John Stuart Mill i Herbert Spencer.

Twoje cele

- Poznasz założenia i przedstawicieli filozofii pozytywnej.
- Przeanalizujesz zainteresowanie Comte'a doktryną Saint-Simona, która inspirowała też Karola Marksa.
- Ocenisz rolę pozytywizmu dla rozwoju nauk filozoficznych w wiekach XIX i XX.

Przeczytaj

Geneza



Auguste Comte

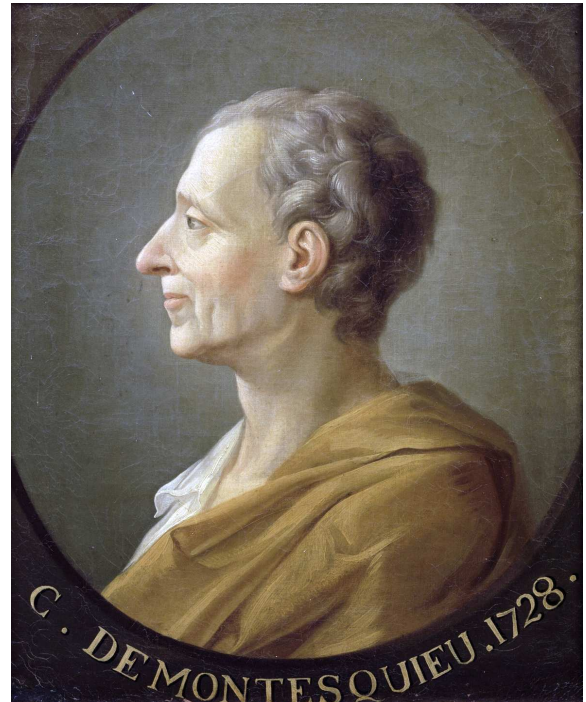
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Przedst
awione
dotychc
zas
nurty
i progra
my
filozofic
zne,
które
pojawiły
się
w XIX
w., nie
wyczer
pują
oczywiś
cie

bogactwa pejzażu filozoficznego tej epoki.

Sprowadzenie go do klasycznej filozofii niemieckiej, biorącej początek od Kanta, bądź do nowych [idei](#) wpływających z krytycznej reakcji na [spekulatywny](#) system Hegla – mimo ich wielkiej teoretycznej i historycznej doniosłości – byłoby tego pejzażu nadmiernym uproszczeniem i zubożeniem. By prezentowany tu obraz odpowiadał

z grubsza historycznej rzeczywistości tej epoki – choć z konieczności daleko mu będzie do kompletności – musimy w nim uwzględnić te przynajmniej nurty filozoficzne, które swym oddziaływaniem przekroczyły lokalne, czasowo-przestrzenne, tzn. krótkotrwałe i narodowe ramy. Otóż takim nurtem – poza omówionymi wyżej – był niewątpliwie [pozytywizm](#). Pozytywizm w swej wersji klasycznej, zwany często „pierwszym” pozytywizmem – zapoczątkowany przez Auguste’a Comte’a, a kontynuowany w nieco odmiennych wariantach choćby przez Johna Stuarta Milla i Herberta Spencera – opanował dużą część sceny filozoficznej w wieku XIX oraz stał się żyzną glebą dla wyrastających przez cały wiek XX aż do dzisiaj różnych odmian filozofii nauki, [metodologii](#) lub filozofii analitycznej.



Jedną z osobiwości pozytywizmu, wynikającą z miejsca jego narodzin, czyli Francji, była jego autonomiczna genealogia, w żaden sposób niezwiązana ze współczesnymi sobie, a przedstawionymi wcześniej nurtami filozoficznymi. Pozytywizm Comte’a czerpał bowiem inspiracje wprost z filozofii francuskiego oświecenia, a w szczególności z pism d’Alemberta, Monteskiusza i Condorceta.

Źródło: *Monteskiusz*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ogniwem pośrednim była dla Comte'a doktryna Saint-Simona, z którym Comte od roku 1817 przez siedem lat jako jego sekretarz współpracował. **Doktryna** ta, uznana za jedną z klasycznych wersji socjalizmu utopijnego, dość dobrze obrazowała nastroje i reformatorskie pomysły, jakie rodziły się w porewolucyjnej i ponapoleońskiej Francji, wstrząsanej kolejnymi nawrotami Restauracji i buntów społecznych, co przyczyniało się do względnej jej izolacji od zewnętrznych wpływów (również filozoficznych).

Saint-Simon



Claude Henri de Saint-Simon

Źródło: Charles Bagniet, Wikimedia Commons, domena publiczna.

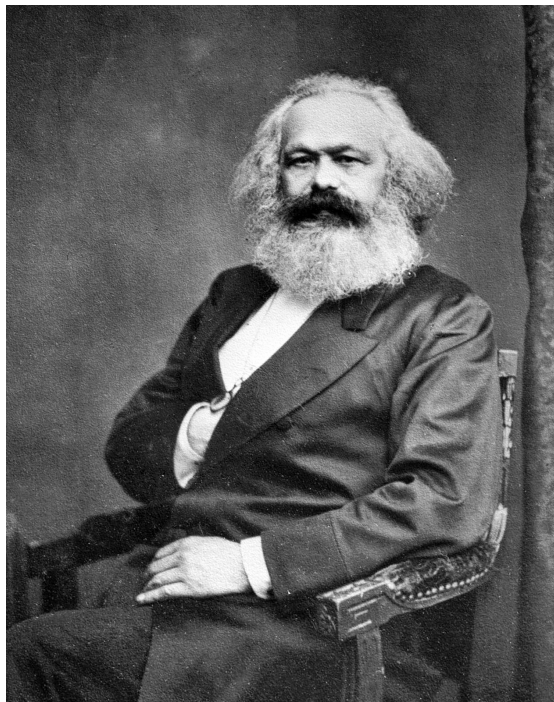
Claude Henri de Saint-Simon (1760–1825), potomek zubożałego arystokratycznego rodu, uczestnik amerykańskiej wojny o niepodległość, zajmujący się spekulacjami finansowymi w czasie Wielkiej Rewolucji Francuskiej, poświęcił się ostatecznie propagowaniu swych idei radykalnej, globalnej reformy społecznej. Uważał się za proroka i mesjasza nowych czasów, wysłannika samego Boga, co sprawiało, że w opinii niektórych trzeźwo myślących krytyków zasługiwał na miano szaleńca. Nie przeszkodziło to jednak temu, żeby jego doktryna zyskała dosyć szeroki oddźwięk i stała się zalążkiem sekty religijnej wykorzystującej idee chrześcijańskiej **etyki** miłości, ale zrywającej z chrześcijańskimi dogmatami i z kościelnymi instytucjami

w imię naukowego poznania świata oraz zsekularyzowanych ideałów społeczno-politycznych. Ostatnim głosem Saint-Simona w kwestiach etyczno-religijnych była opublikowana pod koniec życia praca *Nouveau Christianisme* (Nowe chrześcijaństwo, 1824). Po śmierci mistrza duchowymi przywódcami saintsimonizmu zostali jego dwaj uczniowie Saint-Amand Bazard i Barthélemy Prosper Enfantin. I w owej pracy, i w wystąpieniach przywódców sekty dały znać o sobie wpływy romantyzmu rehabilitującego uczucia i namiętności, a także poszukującego nowych form życia religijnego – zreformowana religia miała nie tyle zagwarantować szczęście pozagrobowe, ile przeobrazić postawy moralne ludzi, tak by w miejsce panującego **egoizmu**, podziałów społecznych i konfliktów wkroczyła organizacja społeczna urzeczywistniająca silną więź międzyludzką, prawdziwe braterstwo, ład i harmonię doczesnego świata.

Saint-Simon uznawał dorobek naukowy wypracowany przez oświeceniowych encyklopedystów za konieczny i postępowy

etap rozwoju wiedzy, przyczyniający się poprzez krytykę do odrzucenia myślenia **teologicznego**, do rewolucji i obalenia feudalnej organizacji społeczeństwa. Etap ten jednak charakteryzował się rozproszeniem informacji i traktowaniem świata jako zbioru odizolowanych zjawisk, a to z kolei uniemożliwiało stworzenie powiązanego wewnętrznie, koniecznego systemu wiedzy pewnej, który byłby zdolny do przedstawienia syntezy całej rzeczywistości jako hierarchicznej struktury, opartej na jednym uniwersalnym prawie. Postulat takiej syntezy zawarty był już we wczesnej pracy Saint-Simona *Introduction aux travaux scientifiques de XIX siècle* (Wprowadzenie do prac naukowych XIX wieku, 1807–1808). Myśliciel projektował stworzenie Nowej Encyklopedii, w miejsce krytyki i rewolucji promującej wynalazczość i konstruktywną organizację społeczną. Reorganizacja nauki miała prowadzić do stworzenia nowej cywilizacji, w której wyzysk człowieka przez człowieka zostanie zastąpiony eksploatacją przyrody. Takie nowe społeczeństwo może jednak powstać pod pewnym warunkiem: konieczne jest stworzenie „systemu ogólnego”, możliwego o tyle, o ile wywiedzie się go z jednego, ogólnego prawa. I Saint-Simon takie uniwersalne prawo wykrywa – jest nim powszechne prawo grawitacji (o jego fundamentalnym znaczeniu pisał w rozprawie o ciężeniu powszechnym – *Travail sur la gravitation universelle*, 1813).

Pałącym zadaniem nowych czasów jest rozszerzenie naukowego podejścia z nauk przyrodniczych na nauki o człowieku, co zaczęli już czynić niektórzy pisarze oświeceniowi, uprawiający psychologię. Ale poznanie człowieka można osiągnąć jedynie wtedy, kiedy potraktuje się go jako część przyrody, a jednocześnie jako istotę społeczną, tworzącą zbiorowy organizm. Dlatego psychologia powinna stanowić jeden z działów **fizjologii**, a badania nad społeczeństwem muszą ukształtować się



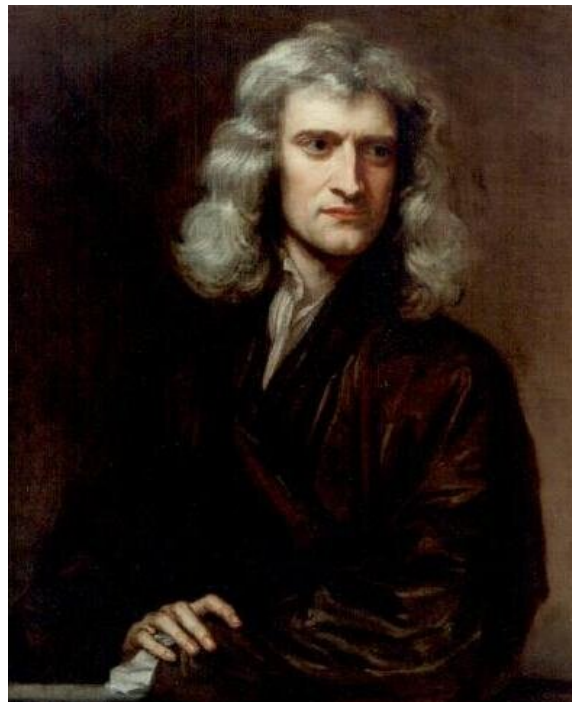
Mimo tych romantyczno-religijnych wątków doktryna Saint-Simona zainspirowała w pewnym stopniu, choć nie bez krytycznego dystansu, tak różnych myślicieli jak Karol Marks i Auguste Comte. Zasadnicze jej zręby tkwiły bowiem w programie reformy społecznej, odwołującym się do oświeceniowej idei niepohamowanego rozwoju wiedzy naukowej.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

w nową naukę, którą Saint-Simon nazwał „**fizjologią społeczną**”.

Współczesną sobie epokę uważał Saint-Simon za okres przejściowy pomiędzy średniowiecznym ustrojem feudalnym, odwołującym się do teologicznych i **metafizycznych** uzasadnień, a nowym społeczeństwem – społeczeństwem wytwórców („industrialistów”) – odwołującym się do naukowej wiedzy i naukowej organizacji pracy. W obecnym momencie dziejowym społeczeństwo dzieli się na dwie antagonistyczne klasy: klasę eksploatatorów-próżniaków i klasę wytwórców. Do tej pierwszej należą właściciele ziemscy bądź kapitaliści żyjący z renty, kosztem cudzej pracy, do drugiej – robotnicy fabryczni, chłopci, kupcy oraz przemysłowcy, zaangażowani w procesy produkcyjne, a także, oczywiście, uczeni dostarczający teoretycznych podstaw wszelkiej wytwórczości. Postulatem nadchodzącej epoki jest zniesienie tego niesprawiedliwego i szkodliwego dla harmonii społecznej antagonizmu i ustanowienie dyktatury wytwórców. Skutecznym bodźcem do właściwego działania w tym kierunku musi być nie tylko wiedza naukowa, czysta teoria, lecz także impulsy emocjonalne, poczucie braterstwa i wspólnoty, co może zapewnić odnowiona religia – stąd właśnie idea „**nowego chrystianizmu**”. Paradoksalnie, owa nowa religia wiąże się zatem w myśleniu Saint-Simona z ideą „**systemu industrialnego**”, w którym nauka o produkcji jest podstawą dla objaśniania wszelkich zjawisk ludzkiego świata.

Zauważmy notabene, że Saint-Simon był jednym z pierwszych myślicieli, którzy pracę produkcyjną uznali za klucz do właściwego urządzenia organizacji społeczeństwa. Nie oznaczało to bynajmniej, że opowiadał się on za jakimś liberalno-demokratycznym modelem, zapewniającym wszystkim obywatelom równy udział w rządzeniu. Przeciwnie, swoją ideę społeczeństwa



Fizjologia społeczna, badając społeczeństwo równie naukowymi metodami, jak bada się ciała niebieskie, miałyby tłumaczyć wszystkie zachowania moralne i polityczne ludzi przez sprowadzenie ich motywów do jednej jedynej zasady, czyli prawa Newtona. Dzięki tej nauce, odwołującej się jak inne nauki do obserwacji i eksperymentu, będzie można wykryć konieczne prawa rządzące ewolucją społeczeństw ludzkich w historii i przewidzieć nadchodzącą przyszłość.

Źródło: Godfrey Kneller, *Isaac Newton*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

czepał w dużej mierze z filozofii konserwatywnych tradycjonalistów, których czołowym przedstawicielem był **Joseph de Maistre** (1753–1821). Według tradycjonalistów społeczeństwo nie jest zbiorem wolnych, zatomizowanych jednostek, lecz organiczną całością, jej spoiwem są religia i autorytarna, hierarchiczna władza. Stąd w industrializmie Saint-Simona został położony wielki nacisk na kompetentną organizację produkcji, zapewnianą przez kierownictwo państwowe. Nad kierownictwem władzę zwierzchnią sprawowałyby dwa niezależne, choć współpracujące ze sobą organy: władza świecka, polityczna, i władza duchowa, moralna. W skład obu tych władz wchodzić mieli eksperci, inżynierowie, uczeni i artyści; dzięki ich mądrym rządóm społeczeństwo wytwórców miało tworzyć spójną, hierarchicznie zorganizowaną całość. Osiągnięty w ten sposób ład społeczny sprawi, że coraz mniejszą wagę w relacjach międzyludzkich będą miały spory teologiczne i konflikty zbrojne, a coraz większe znaczenie będzie się przypisywać interesom ekonomicznym. Władanie ludźmi zostanie zastąpione administrowaniem produkcją. Zdaniem Saint-Simona w społeczeństwie industrialnym zapanuje w skali międzynarodowej trwały pokój, który również przyczyni się do powszechnego dobrobytu. A wszystko to dzięki oparciu organizacji społecznej na nowej, „pozytywnej” nauce, jaką jest fizjologia społeczna.



Joseph de Maistre

Źródło: Carl Christian Vogel von Vogelstein, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/>, domena publiczna.

Pozytywny, czyli...

Warto tu zwrócić uwagę, że termin „**pozytywny**” w jego specyficznym znaczeniu, które stało się podstawą dla nazwy całego nurtu filozoficznego, został wprowadzony do szerokiego użytku właśnie przez Saint-Simona, ten zaś zapożyczył go od swojego nauczyciela i przyjaciela Jeana Burdina. Według Burdina „pozytywny” to tyle, co „realny, oparty na faktach”, a nie na domysłach i fikcjach; to „ściśły i naukowy”, a więc wywiedziony z jednego prawa ogólnego, a nie wieloznaczny i spekulatywny; to wreszcie „użyteczny i konstruktywny” w przeciwieństwie do tego wszystkiego, co znajduje wyraz w niszczącej myślenie i porządek społeczny negacji. Wszystkie te znaczenia złożyły się na istotną charakterystykę systemu filozoficznego, którego twórcą był już Auguste Comte. On też pierwszy zaczął używać na jego określenie terminu „pozytywizm”. Ponieważ jednak w późniejszych dziejach tego nurtu doszło do wykluczenia z jego ram pewnych wątków systemu Comte’a, pojawiło się paradoksalne pytanie, czy sam twórca pozytywizmu był pozytywistą. Pytanie oczywiście powierzchowne i prowokatorskie, ale jego zaletą jest

zwrócenie uwagi na wieloznaczność terminu pozytywizm i na odmiennność programów badawczych przedstawicieli tego nurtu mimo ich wspólnej genealogii. Nie mogąc tu wdawać się w szczegóły, ograniczymy się do stwierdzenia, że z późniejszej perspektywy **pozytywizm XIX-wieczny** oprócz nazwy systemu Comte'a oznacza dwa zjawiska intelektualne: albo szeroki prąd kulturowy o ambicjach reformatorskich, znajdujący wyraz w różnych dziedzinach życia społecznego i twórczości intelektualnej, którego patronami byli raczej nieortodoksyjni uczniowie Comte'a oraz John Stuart Mill i Herbert Spencer, albo postawę filozoficzną programowo wrogą metafizyce i spekulacji, a przywiązaną do tradycji empirystycznej i nastawioną na analizę faktów dostępnych w doświadczeniu; w tej drugiej wersji pozytywizm negował **autonomię** filozofii wobec nauki, ograniczając jej zadania poznawcze do metodologii czy też teorii nauki.

Słownik

autonomia

(gr. *autonomia* – niezależność, samodzielność) samodzielność i niezależność w decydowaniu o sobie; w etyce: niezależność od norm etycznych zewnętrznych, innych niż własne sumienie

doktryna

(łac. *doctrina* – nauczanie, wiedza) system poglądów, twierdzeń i założeń z określonej dziedziny wiedzy

egoizm

(łac. *ego* – ja) postawa życiowa nacechowana dbałością, wyłącznie lub przede wszystkim, o własne (bądź osób najbliższych) dobro

etyka

(gr. *ethikos (logos)* – moralność, etyka) nauka o moralności, która jest ogółem ocen i norm moralnych przyjętych w danej zbiorowości społecznej (zbiorowości, klasie lub grupie społecznej, środowisku) w określonej epoce

fizjologia

(gr. *physis* – natura, przyroda + *logos* – nauka) nauka o czynnościach życiowych i procesach zachodzących w organizmach żywych

idea

(gr. *idéa* – wyobrażenie, wzór) tu: myśl przewodnia, pomysł

industrialny

(łac. *industrialis* – przemysłowy) przemysłowy lub uprzemysłowiony

metafizyka

(gr. *ta meta physika* – to, co jest po fizyce) dział filozofii zajmujący się bytem jako takim – jego podstawowymi własnościami, leżącymi u podstaw świata, który jest nam dostępny poprzez doświadczenie zmysłowe

metodologia

(gr. *methodos* – badanie + *logos* – nauka, słowo) nauka o metodach badań naukowych stosowanych w danej dziedzinie wiedzy

pozytywizm

(łac. *positivus* – oparty, uzasadniony) kierunek filozoficzny w XIX i XX w. pojmujący naukę jako badanie faktów, postulujący oczyszczenie wiedzy z wszelkiej metafizyki

spekulatywny

(łac. *speculativus* – badawczy) fil. oparty na myśleniu abstrakcyjnym, oderwany od rzeczywistości

teologia

(gr. *theos* – bóg + *logos* – słowo, nauka) nauka o Bogu, jego naturze i relacji do świata i ludzi, odrębna dla każdej religii

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i odpowiedz na pytanie. Co August Comte rozumie pod pojęciem „rzetelnej obserwacji”?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PO5e7zxp>

August Comte

Rozprawa o duchu filozofii pozytywnej

Po tym długim szeregu niezbędnych przygotowań umysł nasz, wreszcie samodzielny, dochodzi do swego ostatecznego stanu, tj. do racjonalnego pozytywizmu. [...] Gdy przygotowawcze ćwiczenia umysłu okazały, że mętne i nieuzasadnione wyjaśnienia filozofii początkowej, czy to teologicznej czy metafizycznej, są zgoła dlań nieprzydatne, umysł ludzki zaniechał szukania prawd absolutnych, odpowiednich dla okresu jego niemowlęctwa; skierował natomiast wszystkie swe wysiłki ku szybko rozwijającej się dziedzinie rzetelnej obserwacji, która jest jedyną możliwą podstawą wiedzy naprawdę mu dostępnej, mądrze przystosowanej do realnych potrzeb. Spekulatywna logika polegała dotychczas na rozumowaniu, bardziej lub mniej subtelny, opartym na mętnych zasadach, które, nie pozwalając na przeprowadzenie dostatecznego dowodu, wywoływały zawsze nieskończone dyskusje. Odtąd logika uznaje następujące naczelne правило: żadne zdanie, niedające się ściśle sprowadzić do stwierdzenia jakiegoś faktu szczegółowego czy ogólnego, nie może mieć rzeczywistego i zrozumiałego znaczenia. [...] Czysta wyobraźnia traci nieodwołalnie swą dawną przewagę w życiu umysłowym i podporządkowuje się obserwacji, dzięki czemu powstaje wreszcie zupełnie normalna sytuacja logiczna. Przy czym znaczna bądź co bądź rola wyobraźni w spekulacjach pozytywnych nie kończy się i polega na tworzeniu lub udoskonalaniu sposobów ostatecznego bądź tymczasowego łączenia faktów. Słowem, podstawowa rewolucja, która charakteryzuje okres dojrzałości naszego umysłu, polega na tym, że nieosiągalne wykrywanie przyczyn w ścisłym tego słowa znaczeniu zastępuje się wszędzie szukaniem praw, tj. stałych związków zachodzących między obserwowanymi

zjawiskami. Czy bowiem chodzi o najprostsze, czy o najpoważniejsze zjawiska, więc zarówno zderzenia ciał i ciążenia, jak moralności i myśli – poznać możemy naprawdę jedynie rozmaite związki wzajemne, które są właściwe zachodzeniu tych zjawisk; nigdy zaś nie potrafimy przeniknąć tajemnicy ich powstawania.

Nasze dociekania pozytywne winny we wszystkich dziedzinach ograniczać się do systematycznej oceny tego, co jest, rezygnując z wykrycia pierwszego początku i ostatecznego celu czegokolwiek. Co więcej, należy pamiętać, że badanie zjawisk nigdy nie doprowadzi do bezwzględnego poznania ich, lecz musi zawsze pozostać względne, zależne od naszego organizmu i sytuacji. Skoro na mocy tej podwójnej zależności uznamy nieuniknioną niedoskonałość różnych naszych zdolności spekulatywnych, stwierdzimy, że nie tylko nie potrafimy w całej rozciągłości zbadać żadnego rzeczywistego bytu, ale nawet nie możemy ręczyć za możliwość powierzchownego choćby stwierdzenia wszystkich istnień rzeczywistych; większość ich bowiem musi się nam chyba zupełnie wymykać.

Polecenie 2

Do czego – według Comte'a – powinny ograniczać się dociekania filozoficzne?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Miejscem narodzin pozytywizmu była...

☐ Anglia.

☐ Polska.

☐ Francja.

☐ Szkocja.

Ćwiczenie 2



Termin *pozytywny*, w kontekście filozofii, oznacza...

☐ ścisły i naukowy.

☐ optymistyczny.

☐ realny, oparty na faktach.

☐ użyteczny i konstruktywny.

Ćwiczenie 3



Kontynuatorami filozofii pozytywnej byli...

☐ Claude Henri de Saint Simon.

☐ Joseph de Maistre.

☐ Herbert Spencer.

☐ John Stuart Mill.

Ćwiczenie 4



Którzy z wymienionych filozofów mieli wpływ na myśl Augusta Comte'a, a którzy nie?

Mieli wpływ

Monteskiusz

Joseph de Maistre

Herbert Spencer

John Stuart Mill

Ludwig Wittgenstein

Claude Henri de Saint-Simon

Nie mieli wpływu

Ćwiczenie 5



Własnymi słowami wyjaśnij, co mieli na myśli pozytywiści, gdy postulowali uprawianie filozofii jako „nauki nauk”.

Ćwiczenie 6



Filozofia, która nie zajmuje się pojęciami niejasnymi, racjonalnie niepoznawalnymi to wedle Augusta Comte'a filozofia...

☐ socjalna

☐ czysta

☐ negatywna

☐ pozytywna

☐ liberalna

☐ krytyczna

Ćwiczenie 7



Początki myśli pozytywistycznej August Comte widział w...

☐ filozofii Kanta.

☐ filozofii neopozytywistów.

☐ filozofii Kartezjusza.

☐ filozofii chrześcijańskiej.

Ćwiczenie 8



Przyporządkuj elementy Comte'owskiej klasyfikacji nauk do odpowiednich opisów.

astronomia

nauka najbardziej ogólna, traktująca o abstrakcyjnie rozumianych zjawiskach

socjologia

nauka, która jest najbliższa fizyce społecznej

fizyka

nauka rozpatrująca najbardziej szczegółowe, konkretne zagadnienia

biologia

druga spośród nauk najbardziej ogólnych, jedynie w niewielkim stopniu zajmująca się zagadnieniami szczegółowymi

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Pozytywizm: geneza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

10. Pozytywizm. Uczeń:

2) przedstawia główne idee filozofii pozytywnej Augusta Comte'a;

3) odróżnia pozytywizm jako jedną z koncepcji poznania i nauki od samej nauki;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia założenia i przedstawicieli filozofii pozytywnej;
- analizuje zainteresowanie Comte'a doktryną Saint-Simona, która inspirowała też Karola Marksa;
- ocenia rolę pozytywizmu dla rozwoju nauk filozoficznych w wiekach XIX i XX.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;

- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana;
- audiobook;
- praca z multimediami;
- quiz.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** W zależności od stanu przygotowania uczniów do lekcji nauczyciel prosi o indywidualne, ciche zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” lub od razu przechodzi do podziału uczniów na kilka grup, które na podstawie e-materiału układają pytania do quizu dla innych grup. Następnie nauczyciel wraz z uczniami określa zasady rywalizacji i punktowania dobrych odpowiedzi (np. gra na czas lub na liczbę poprawnych odpowiedzi). Przeprowadzenie gry w klasie. Nauczyciel lub wybrany uczeń dba o prawidłowy przebieg quizu zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami. Nauczyciel nagradza zwycięską drużynę, np. ocenami z aktywności.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Odczytanie polecenia do multimediu: *Zapoznaj się z audiobookiem i odpowiedz na pytanie. Co August Comte rozumie pod pojęciem „rzetelnej obserwacji”?* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne z sekcji „Sprawdź się”. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.

Faza podsumowująca:

1. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują polecenie nr 2 z sekcji „Audiobook”: *Do czego według Comte'a powinny ograniczać się dociekania filozoficzne?*

Materiały pomocnicze:

- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Audiobook” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.